

Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Bostân Adlı Eseri Üzerine

On Sa‘dî-i Şîrâzî’s Bostân

Çetin KASKA

Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı
Research Assistant Doctor, Istanbul University, Faculty of Literature, Persian
Language and Literature, İstanbul / Turkey

cetinkaska@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-1168-5522

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Nisan / April 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15 Mayıs / May 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Kaska, Çetin. “Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Bostân Adlı Eseri Üzerine / On Sa‘dî-i Şîrâzî’s Bostân”. *kid: kisbu ilahiyat dergisi / journal of kisbu ilahiyat* 1 (Haziran / June 2019/1): 111-128

DOI:

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/kisbu> | mail to: ilahiyatdergisi@kisbu.edu.tr

Copyright © Published by Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Dini İlimler Fakültesi / Cyprus University of Social Sciences, Faculty of Religious Sciences, Lefkoşa, Cyprus

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Farsça bir manzume olan Bostân, hicri yedinci yüz yılın meşhur şairlerinden olan Sa‘dî-i Şîrâzî tarafında mesnevî tarzında yazılmıştır. Edebî, hikemî ve tasavvufî eserlerin en önemlilerinden olan Bostân 655 yılında Salgurlular’dan Atabek Ebû Bekir Sa‘d b. Zengî adına yazılmış ve Gülistân’dan bir yıl önce telif edilmiştir. Şem‘î, Sürûrî, Sûdî ve Bursalı Havâyî tarafından Türkçeye şerh edilmiştir. İslam ülkelerinde Farsça öğretimi için başvurulan temel eserlerden biri haline gelmiştir. Fars edebiyatının en büyük üstadlarından olan Sa‘dî bu eserinde seyahatlerini, dönemin vaziyetini ve yaşadığı toplumun düşüncesini dille getirmiştir. Bu çalışmada Bostân eseri detaylıca incelenmiş, nüshaları, ne zaman ve kim için kaleme alındığı hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Bostân, Sa‘dî-i Şîrâzî, Tasavvuf, Fars Edebiyatı.*

Abstract

Bustan, which is a Persian poem was written in the form of mathnawi by Saadi Shirazi, the famous poet of the seventh hijri century. Being one of the most important literary, wisdom and sufi Works, Bustan was dedicated to the Atabek (Cief) of Salgurlus, Ebû Bekir Sa‘d b. Zengî and written a year before Gulistan. It was annotated in Turkish by Şem‘î, Sürûrî, Sûdî and Bursalı Havâyî. It has become one of the basic works preferred in teaching Persian in Islamic countries. Saadi, one of the greatest writers of Persian literature, wrote about his travels, status of his day and the way of thinking of his society. In this work Bustan has been analyzed in detail and information about the copies and for whom and when the book was written also included.

Keywords: *Bustan, Sa‘di Shirâzî, Mysticism, Persian Literature.*

GİRİŞ

“Söz ülkesinin üç peygamberinden biri” ifadesiyle tasvir edilen Sa‘dî 610-615 yılları arasında Şîrâz’da doğmuştur. Şiirlerinde kullandığı Sa‘dî mahlasını devrinin beğenilen şehzadesi Ebû Bekr b. Sa‘d b. Zengî’den almıştır. Bilge bir aileye mensup olan Sa‘dî erken yaşlarda babasını kaybetmiş, ilköğrenimini Şîrâz’da tamamlamıştır. Moğol saldırısından sonra Bağdat’a gidip Nizâmiye Medresesi’nde tahsilini tamamlamıştır. 691 yılında Şîrâz’da vefat etmiştir.¹ Sa‘dî’nin Türk kültür ve edebiyatında önemli bir yeri vardır. Türkçeye çevrilen *Bostân* ve *Gülistân* adlı eserlerine hayli önem verilmiştir. Türkiye’de Sa‘dî

¹ Hasan Çiftçi, *Klasik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002) 260-61; Hamîd Yezdân Perest, *Âteş-i Pârsî* (Tahran: İntişârât-i İtlâ‘ât, 1393), 1: 323; Hâdî Kazâî, *Zindegînâme-i Şâirân ve Nivîsendegân ez Rûdekî tâ Deoletâbâdî* (Tahran: İntişârât-i Behzâd, 1386), 195-99.

hakkında birçok araştırma yapılmış, makaleler yazılmış ve ilmi konferanslar düzenlenmiştir. Bu çalışmada birçok ülke ve şehir dolaşmış, yaşadığı tecrübeleri eserlerinde bir öğretmen ve vaiz edasıyla aktaran Sa‘dî’nin *Bostân* adlı eseri hakkında bilgi verilmiş ve bu eserin konularına değinilmiştir.

1. BOSTÂN

Bostân veya *Sa‘dînâme*, Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Farsça yazdığı ahlâkî ve tasavvufî bir mesnevi olup küçük hikâyelerden oluşmaktadır. *Bostân*’ın dibacesinde Sa‘dî bu eseri uzun yıllar süren seyahatlerden sonra, doğum yeri olan Şîrâz’a döndükten sonra, 655 yılında iki bayram arasında yani ramazan ve kurban bayramı arasında yazdığını belirtmiştir:²

در اقصای گیتی بگشتم بسی	به سر برم ایام با هرکسی
چو پاکیان شیراز خاکی نهاد	ندیدم که رحمت بر این خاکی باد
به روز همایون و سال سعید	به تاریخ فرخ میان دو عید
ز ششصد فزون بود پنجاه و پنج	که پردر شد این نامیردار گنج ³

*Dünya üstündeki pek çok yeri gezdim, insanlarla düşüp kalktım,
Şirazlılar kadar alçak gönüllü ve temiz görmedim bu topraklarda.
Çok uğurlu bir gündü, kutlu bir yıl sırası. Mübarek bir tarihi, iki bayram arası,
Sene tam altı yüz elli beş oldu, bu değerli hazine gerçek incilerle doldu.*

Sa‘dî büyük ihtimalle seyahatten Şîrâz’a dönmeden önce *Bostân*’ın en azından bir kısmını tamamlamıştır. Bazı rivayetlere göre Şîrâz’a dönmeden evvel Rum veya Şam’da bu eseri yazmıştır. Sûdî, *Bostân* şerhi kitabındaki iki yerde bu eserin Şam’da yazıldığını ifade etmiştir.⁴ *Bostân*’ın en eski elyazması nüshalarında kitabın adı *Sa‘dînâme* olarak geçmektedir. Rivayetlere göre daha sonraları şairin kendisi veya müstensihler *Gülistân*’a anlam ve söyleyiş bakımından daha uygun düştüğü için bu kitabın adını *Bostân* koymuş ve zamanla *Sa‘dînâme* adı

² Muhammed Ca‘fer Yâheki, “Bostân”, *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm* (Tahran: Bünyad-ı Dairetü’l-Maarif-i İslâmî, 1388), 4: 546.

³ Ebû Abdullâh Müslihuddîn Sa‘dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-yi Şîrâzî*, nşr. Müzâhir Musaffâ (Tahran: Kanun-ı Ma‘rifet, 1238), 150.

⁴ Ebû Abdullâh Müslihuddîn Sa‘dî-i Şîrâzî, *Bostan*, çev. Hikmet İlaydın (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1950), 1.

unutulmuştur.⁵ Bostân: Güzel kokulu çiçek bahçesi, gül bahçesi, güzel kokular yeri, çiçeklik ve çiçek bahçesi manalarına gelmektedir.⁶ *Bostân*'ın eski bir elyazması nüshasının mukaddimesindeki bir beyitte Bostân adına işaret edilmiştir.

ز بھر تماشاگه دوستان کتابی است نام خوشش بوستان^۷

Bostân dostların izlemesi için adı güzel olan bir kitaptır.

Ayrıca Sa'dî'nin rayiç olan elyazması nüshaların mukaddimelerinde de Bostân kelimesine olan alakası göze çarpmaktadır:

گل آورد سعدی سوی بوستان به شوخی و فلفل به هندوستان^۸

Sa'dî küstahça bostana gül getirdi ve Hind'e biber götürdü.

Bostân bir mukaddime (Tevhîd, Na't, Hulefâ-yi Râşidîn'i Övme, Kitabın Nazım Sebebi, Atabek Ebû Bekir Sa'd b. Zengî ve Atabek Muhammed b. Sa'd b. Ebû Bekir'e Medih) ve on bölümden (bâb) oluşmaktadır. On bölüm şöyle sıralanmaktadır; Adâlet, Tedbîr ve Fikir (19 hikâye), Cömertlik (29 hikâye), Aşk Sarhoşluk ve Coşku (19 hikâye), Tevâzu (27 hikâye), Rızâ (12 hikâye), Kanaat (15 hikâye), Terbiye (22 hikâye), Şükür (9 hikâye), Doğru Yol ve Tövbe (19 hikâye), Münacat (3 hikâye).⁹ Bu on bölümü Sa'dî, *Bostân*'ın mukaddimesinde şöyle tarif etmiştir:

نگهبانی خلق و ترس خدای
که منعم کند فضل حق را سپاس
نه عشقی که بناند بر خود به زور
ششم ذکر مرد قناعت گزین
به هشتم در از شکر بر عافیت

یکی باب عدل است و تدبیر و رای
دوم باب احسان نادم اساس
سوم باب عشق است و مستی و شور
چهارم تواضع، رضا پنجمین
به هفتم در از عالم تربیت

⁵ Yâheki, "Bostân", 546.

⁶ Alî Ekber Dihhodâ, *Lügâtnâme-i Dihhodâ*, nşr. Muhammed Muîn ve Seyyid Ca'fer Şehîdî (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügâtnâme-i Dihhodâ, 1377), 4: 5072.

⁷ Yâheki, "Bostân", 546.

⁸ Ebû Abdullâh Müslihuddîn Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, nşr. Muhammed Alî Fûrûgî ve Ebû'l-Kâsım Hâlet (Tahran: Müessesesi-i Matbû'ât-i İlmî, 1940), 314.

⁹ Asgar Dâdbe, "Bostân" *Dâiretü'l-Maârif-i Bozorg-i İslâm* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Bozorg-i İslâmî, 1383), 12: 739.

نهم باب توبه است و راه صواب دهم در مناجات و ختم کتاب¹⁰

Birinci babın konusu; adalet, düşünce ve fikir, halkı koruyup kollama ve Tanrı’yi zikir.

Zengin şükretsin, unutmasın Allah’ın lütuf elini, iyilik ve lütuf üstüne attım ikinci babın temellini.

Üçüncü babın konusu aşk, sarhoşluk ve coşku, göstermelik coşku değil bu, ilahi aşktaki coşkudur.

Dördüncüsü alçak gönüllülük, rızadır beşincisi, kanaat ve kanaatkâr kişi üstüne yazıldı altıncısı.

Yedincisinde eğitim alanında kalem oynattım, sekizinciyi sağlık ve afiyete şükür için yazdım.

Dokuzuncu bab, töbe üstüne ve sevap kapısı, onuncu babda, yakarışlarla bitti?

Bostân’ın farklı baskılarında beyit sayısı değişiklik arz etmektedir. Golamhuseyn Yûsufî’nin on yazma nüsha ile Bostân’ın muteber baskı ve şerhlerini dikkate alarak hazırladığı Bostân-i Sa‘dî adlı eserde 4011 beyit bulunmaktadır. Yûsufî’nin bulduğu bu beyit sayısı İran’da birçok ilim erbabı tarafında muteber olarak kabul görmüştür.¹¹

Sa‘dî bu eserinde hayatı çıplak bir gözle ele alıp incelemiştir. Bostân’daki hikâyeler şekil, muhteva ve Sa‘dî’nin düşüncesini yansıtması açısından incelenmeye değerdir. Hikâyeler içerisinde yirmi veya otuz hikâye dönemin şartlarını ve şair hakkında bilgi vermesi nedeniyle daha çok öneme sahiptir. Kalanıysa temsiller, içtimaî, siyasi, ahlaki ve sosyal mevzulardan oluşmaktadır. Hikâyeler ya Sa‘dî tarafından çeşitli kaynaklardan derlenmiş veya onun bizzat şahit olduğu olaylar ve duyduğu rivayetlerden meydana gelmektedir.¹² Hikâyelerde anlatılan bazı olayların gerçek hayatta vuku bulduğunu söylemek uzak bir ihtimaldir.¹³ Özellikle Sa‘dî’nin hayatına dair bazı hikâyelerin gerçekten uzak olduğu ifade edilmiştir. Hikâyeleri içinde en çok tartışılıp muhal görüleni “Hindistan Yolculuğu ve Putperestlerin Sapkınlıkları” adlı hikâyedir:¹⁴

¹⁰ Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 313.

¹¹ Ebû Abdullâh Müslihuddîn Sa‘dî-i Şîrâzî, *Bûstân*, çev. A. Naci Tokmak (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 18.

¹² Zehrâ Hânlerî, *Ferheng-i Edebiyât-i Fârsî* (Tahran: Bünyad-ı Ferheng-i İran, 1969), 93.

¹³ Yâheki, “Bostân”, 546.

¹⁴ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Bostan*, 4.

بتی دیدم از عاج در سومنات   مرصع چو در جاهلیت منات
چنان صورتش بسته تمثالگر   که صورت نبیند از آن خوبتر^{۱۵}

*Sûmenât'ta gördüm fildişinden mamul bir put, cahiliye devrindeki Menât gibi süslüydü.
Öylesine güzel yapmıştı ki putu heykeltıraş, ondan daha güzelini yapamazdı kimse.*

Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî'nin adı Bostân'ın dibacesi ile beş hikâyede zikredilmiştir. Ebû Bekir b. Sa'd Salgurluların altıncı atabekidir. 1226-1258 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve Sa'dî'nin memdûhudur. Sa'dî, *Bostân* ve *Gülistân* adlı eserlerini ona sunmuştur. İlmi, sanatı ve şiiri himaye etmiştir. Nitekim Sa'dî bu himayeden çok faydalanmıştır.¹⁶ Sa'dî onun adaletini, lütüfkârlığını ve çalışkanlığını dile getirip halkın onun idaresinden memnun olduğunu söylemiştir:

که سعدی که گوی بلاغت ربود   در ایام بویکرین سعد بود
نرفت از جهان سعد زنگی بدرد   که چون تو خلف نامیردار کرد
گر از سعد زنگی مثل ماند یاد   فلک یاور سعد بویکر باد^{۱۷}

*Söz küheylanını dağdan aşırın Sa'dî idi, devir devirlerden Sa'd b. Zengî devri idi.
Sa'd-i Zengî bu dünyadan gözü arkada gitmedi; çünkü senin gibi ünlü birisini halef bıraktı.
Sa'd-i Zengî hatıralarda bir anı olarak kaldı. Felek Sa'd-i Bû Bekr'e yar olsun.*

Sa'dî, *Bostân*'ı Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye takdim ettikten sonra ona şöyle müjde vermiştir:

هم از بخت فرخنده فرجام توست   که تاریخ سعدی در ایام توست
که تا بر فلک ماه و خورشید هست   در این دفترت ذکر جاوید هست^{۱۸}

*Şu tesadüfe bak ki senin kutlu devrinde, Sa'dî de yaşayıp şiir yazdı.
Gökte güneş ile ay durduğu sürece, bu kitapta senin adın zikredilecek.*

Bostân'da Muhammed b. Sa'd b. Ebû Bekir hakkında yazılmış övgü beyitleri de bulunmaktadır. Muhammed b. Sa'd Salgurluların sekizinci atabekidir. 1260 yılında hükümdarlık tahtına oturmuştur. Muhammed b. Sa'd, *Bostân* yazıldıktan

¹⁵ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-yi Şîrâzî*, 313.

¹⁶ Muhammed Kazvîni, *Memdûhîn-i Şeyh Sa'dî* (Tahran: Merkez-i Sa'dî Şînâsî), 36-41

¹⁷ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 315-17.

¹⁸ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-yi Şîrâzî*, 152.

üç yıl sonra hükümdarlık tahtına oturduğuna göre onun övgüsüne dair beyitler daha sonra kitaba eklenmiştir.¹⁹

اتابک محمد شه نیکبخت خداوند تاج و خداوند تخت
جوان جوانبخت روشن ضمیر به دولت جوان و به تدبیر پیر^{۲۰}

*Atabek Muhammed, iyi bahtlı padişah, hem tahtın, hem tacın sahibidir.
Genç mi genç, kalbi temiz, bahtı ongun, yaşı genç, devlet yönetiminde ise olgundur.*

Bostân muhtemelen Sa‘dî’nin ilk eseridir. Her ne kadar *Gülistân*, *Bostân*’dan daha itibarlı görünse de bazı bilginler *Bostân*’ın Sa‘dî’nin eserleri içinde benzersiz olduğunu iddia etmişler. Sa‘dî, *Bostân*’ı yazarken daha önce yazılmış olan Firdevsî’nin *Şâhnâme*, Senâî’nin *Hadîkat’ül-Hakîka* ve Nizâmî’nin *Mahzen’ül Esrâr* adlı mesnevilerinden etkilenmiştir. Ancak yine de kendisine has, sade, anlaşılır, çekici, akıcı bir dil ve üslubu bulunmaktadır. Teşbih ve istiareleri de gerçekçidir.²¹

Yazma nüshaları birçok ülkede bulunan *Bostân*’ın en eski nüshası Tacistan’ın Ferhengistân-i Ulûm Kütüphanesi’nde 503 numara ile kayıtlıdır. *Bostân*’ın elyazması nüshaları arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Nedeni de bu eserin çok okunmuş olması ve çok istinsahının yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Müstensihler bilerek ya da bilmeyerek bazı beyitleri *Bostân*’a eklemiş veya çıkarmışlar, başkalarına ait bazı beyitleri veya hikâyeleri kimi zaman *Bostân*’a dâhil etmişler.²²

Bostân, *Şâhnâme*’nin de vezni olan “Feûlun, feûlun, feûlun feûl” vezniyle yazılmıştır.²³ Sa‘dî, *Bostân*’da Firdevsî’nin adını hayırla yâd edip onun iki beytini tazmin etmiştir:

چه خوش گفت فردوسی پاک زاد که رحمت بر آن تربت پاک باد؛
میازار موری که دانه گش است که جان دارد و جان شیرین خوش است

¹⁹ Kazvînî, *Memdûhîn-i Şeyh Sa‘dî*, 45-48; Zebihullâh Safâ, *Târîh-i Edebiyât Der Îrân* (Tahran: İntişârât-i Firdevsî, 1368), 3: 584-614.

²⁰ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 318.

²¹ Yâhekî, “*Bostân*”, 547.

²² Yâhekî, “*Bostân*”, 547; Tokmak, *Önsöz* s.17.

²³ Dâdbe, “*Bostân*”, 739.

سياه اندرون باشد و سنگدل که خواهد که موری شود تنگدل^{۲۴}

*Ne güzel demiş asil Firdevsî, kabri nur olsun, o temiz türbesi, Tanrı'nın rahmetiyle dolsun.
Yuwaya dane çeken karıncayı incitme çünkü onun da canı var ve can çok şirindir.
Bir karıncayı bile inciten kimse taş kalpli ve kara gönüllüdür.*

Sa'dî, *Bostân*'daki başka bir hikâyede boşboğaz olan birisinin ağzından kendisi ile Firdevsî'yi karşılaştırıp eğer isterse Firdevsî gibi hamasi şiirler yazabileceğini iddia etmiştir:²⁵

پراکنده گویی حدیثم شنید
هم از خبث نوعی در آن درج کرد
که فکرش بلیغ است و رایش بلند
نه در خشست و کوپال و گرز گران
ندانند که ما را سر جنگ نیست
بیامتا در این شیوه چالش کنیم
جز احسنت گفتن طریقتی ندید
که ناچار فریاد خیزد ز درد
در این شیوه زهد و طامات و پند
که آن شیوه ختم است بر دیگران
وگرنه مجال سخن تنگ نیست
سر خصم را سنگ، بالش کنیم^{۲۶}

*Boşboğazın teki duymuştu söylediklerimi, aferin diyor, övüyordu sözlerimi.
Aşâğılık adamın biriydi, beni iğneliyordu, yarası olduğu için sürekli gocunuyordu.
Sa'dî'nin fikri belîğdir, çok ince düşünür, sözleri züht, şaka ve öğütlerle yüklüdür.
Mızrak, topuz ve güzrlü şiirlerde acemidir, çünkü bu tarzda, başkaları çok başarılıdır.
Ama bilmez ki biz savaş sevdalıları değiliz, söz meydanında vuruşuruz, silahsız değiliz.
Güveniyorsan kendine, bu alanda savaşalım, düşmanın başını yastık yerine kullanalım.*

Sa'dî, *Bostân*'da İran edebiyatının en büyük kasidedicilerinden olan ve Gazneliler döneminde yetişen şair Unsurî hakkında takdîrkâr davranıp şiirlerinden alıntı yapmıştır:

چو از راستی بگذری خم بود چه مردی بود کز زنی کم بود؟^{۲۷}

Doğrudan uzaklaşırsan, bil ki yolun eğridir, kadından da aşâğı olan erkek, erkek midir?

24 Sa'dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 390.

25 Dâdbe, "Bostân", 740.

26 Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-i Şîrâzî*, 265.

27 Sa'dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 556.

Sa'dî, 1067 yılında Selçukluların ünlü vezirlerinden olan Nizâmülmülk tarafından kurulan Bağdat Nizâmiye Medresesi'nde eğitim gördüğünü *Bostân*'da ifade etmiştir:

مرا در نظامیہ ادرار بود شب و روز تلقین و تکرار بود²⁸

Nizâmiye Medresesi'ndeyken maaşım vardı. Gece gündüz çalışıyordum, tekrarlarım vardı.

Sa'dî, *Bostân*'da Peygamberlerden Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Yunus, Hz. Musa, Hz. Muhammed (s.a.v); Evliyalarından Bâyezid-i Bistâmî, Ma'rûf-i Kerhî, Cüneyd-i Bağdâdî, Baba Kûhî-yi Şîrâzî, Hâtim-i Esemî; Hükümdarlardan Kızıl Aslan, Melikşah, Sultan Mahmud, Ebû Şucâ Adudü'd-devle, Alparslan, Melik Sâlih, Tekeş, Hürmüz, Cemşîd, Efrâsyâb, İskender, Ferîdûn; Hulefayı Râşidin'den Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Ebubekir; Yer Adlarından Hoten, Damgan, Hicaz, Irak, Mısır, İsfahân, Yemen, Şam, Hindistan, Rum, Sistân, Zâbulistân, Erdebil, Kirman, Fâryâb, Kîş Adası, Merv ile ilgili hikâyeler nakletmiştir.

Bostân'daki kimi hikâyeler uzun kimi kısadır. Hikâyelerin sonunda genellikle bir takım hikemi sözler söylenmiştir. Büyük bir vaiz olan Sa'dî bazı yerlerde güzel, ikna edici ve makul sözler ifade etmiştir. *Bostân* gayet doğal, taassuptan uzak, her türlü saadeti temin eden nasihatlerden müteşekkildir.²⁹

Bostân'dan önce mütekarib bahriyle yazılan Ebû Şekûr-i Belhî'nin *Âferinnâme*, Rûdekî'nin *Kelîle ve Dimne* ve Nâsır Hüsrev'in *Mesneviyât* adlı ahlâkî mesnevilerin hiçbiri *Bostân*'ın elde ettiği şöhrete kavuşamamıştır.³⁰ Hikemî ve ahlâkî bir mesnevi olan *Bostân* zahiren sade görünmesine rağmen aslında karmaşık sanatsal bir yapıya sahiptir. Sa'dî bu eserinde fazlasıyla Kur'ân ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. Sa'dî'nin diğer eserlerine nispeten *Bostân*'da mana ve lafızda bir eksiklik yoktur. Bu eserde bulunan fesahat ve belagat ve düzgün üslup diğer edebî eserlerde az bulunmaktadır. *Bostân*'da Sa'dî hem amiyane halkın hem de ilim ehlinin anlayacağı bir dil kullanmıştır. İran edebiyat tarihinde *Bostân*'ın azametüne ulaşan sadece iki eser vardır; Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si ve Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si. Küçük hacimli olmasına rağmen *Bostân*'da kişisel ve

²⁸ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-yi Şîrâzî*, 291.

²⁹ Ebû Abdullâh Müslihüddîn Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostan*, çev. Kilisli Rifat Bilge (İstanbul: Zafer matbaası, 1980), 3.

³⁰ Dâdbe, "Bostân", 739.

sosyal hayatın bütün sırları, cisim ve ruhun terbiyesi, evlilik ve çocuk terbiyesi, karı ve kocanın birbirlerine karşı sorumluluğu, ülke, şehir ve evin idaresi gibi konular en güzel şekilde beyan edilmiştir. *Bostân* asla ehemmiyetini kaybetmeyen, eskimeyen bir eserdir.³¹

*Bostân'*da hikâyeler ve muhtelif temsiller her bölümün konusuna göre söylenmiştir. Bu hikâye ve temsillerin çoğu kısıdır ve aralarında doğrudan bir bağlantı yoktur. Bazı hikâyeler bölüm konularından bağımsızdır. Hikâyelerde nasihat ve öğüt verme ön plandadır. *Bostân* bugüne kadar yazılmış ahlâkî kitaplar içerisindeki en meşhurlarındandır. Sa'dî bu kitapta ideal dünyasını beyan etmiştir.

2. BOSTÂN'IN BÖLÜMLERİ

Adalet: Sa'dî'nin *Bostân'*da en önemli gördüğü konulardan biridir. O yüzden kitabın ilk bölümünde onu ele almıştır. Adalet, kitapta diğer konulardan daha fazla yer kaplamaktadır.³² Sa'dî, dünyanın adaletle yönetilmesi gerektiğini, adalet sayesinde güvenin tesis edileceğini, zulüm ve sitemden kaçınılmasını ifade etmektedir. Birinci bölümün bütün hikâyelerinde şair adaletle riayet edilmesini öğütlemektedir. *Bostân'*da Sa'dî kendisinden önceki şairler olan Senâî, Firdevsî ve Nizâmî gibi, padişahların adaletli olmasına önem vermektedir. Ona göre padişahlar, sürüsüne iyi bakan çoban ve çiçeklerini özenle himaye eden bahçıvan gibi hükümranlığı altındaki insanlara adaletli davranmalıdır.³³

الا تا نپیچی سر از عدل و رای   که مردم ز دستت نپیچند پای
گریزد رعیت ز بیدادگر   کند نام زشتش به گیتی سمر^{۳۴}

*Halkın yüz çevirmesini istemiyorsan senden, dikkat et, bir an ayrılma akıl ve adaletten.
Halk durmaz zalimin yanında uzağa kaçır, adını kötüye çıkarır, ününü her yere saçır.*

Cömertlik: *Bostân'*da adalet bölümünden sonra gelmektedir. Sa'dî insanın en büyük meziyetlerinden birisinin cömertlik olduğunu ve her insanın imkânı ölçüsünde karşılık beklemeden bu hasleti kendisine rehber etmesini dile getirmektedir. Özellikle padişahların mal biriktirmek yerine cömertliği

³¹ Dâdbe, "Bostân", 740-45.

³² Alî Deştî, *Kalem-rû-i Sa'dî*, nşr. Mehdi Mâhûzî (Tahran: İntişârât-i Zevvâr, 1390), 224.

³³ Sa'dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 321-365.

³⁴ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-i Şîrâzî*, 157.

benimsemesini hikâyelerle vurgulamaktadır. Hz. İbrahim ve Hâtem-i Tâî’nin yaptığı cömertlikler hikâyelerle anlatılmaktadır. Sa‘dî’ye göre kendileri için mal biriktirip başkalarına cömertlikte bulunmayan kimseler her iki dünyada da bedbahtlardır. Cömertlik sadece mal ve mülke sahip olmayı gerektirmez. İnsan sahip oldukları nispetinde hatta hiçbir şeyi olmadan da cömertlik gösterebilir.³⁵

گره بر سر بند احسان مزن	که این زرق و شیدست و آن مکر و فن
کرم ورزد آن سر که مغزی در اوست	که دون همتانند بی مغز و پوست
کسی نیک بیند به هر دو سرای	که نیکی رساند به خلق خدای ³⁶

Bu yalancıdır, bu düzenbaz, bu riyakâr deme, bu hilekârdır deme, ihsan etmekten vazgeçme. Aklı olan kişi eli açıktır. Cömertliği adet edinir, alçak yaradılışlılar, işsiz, kof bir kabuk gibidir. Allah’ın yarattığına iyilik yapan kişilerdir onlar, her iki dünyada da, iyilik bulan kişilerdir onlar.

Kanaat: *Bostân*’ın altıncı bölümünde yer almaktadır. Sa‘dî insanların daima aza kanaat etmelerini, elindekilerine razı olmalarını ve azla yetinmelerini teşvik etmektedir. Hırs, tamah ve bencillik yerine kanaat, şükür ve iktisat tavsiye edilmektedir. Sa‘dî kanaatin kalpte olduğunu, kişinin kalbi zenginse elinin de zengin olduğunu, aksi halde kalbi yoksul olanın malının kendisine bir fayda sağlamayacağını vurgulamaktadır. Kanaat sayesinde insan kemal mertebeye ulaşır; ama hırs ve tamahkârlık sayesinde zillete düşer. Kanaat sayesinde gönül huzura kavuşur ve beden rahatlık bulur:³⁷

قناعت سرافرازد ای مرد هوش	سر پر طمع بر نیاید ز دوش
قناعت کن ای نفس بر اندکی	که سلطان و درویش بینی یکی
خدا را ندانست و طاعت نکرد	که بر بخت و روزی قناعت نکرد
قناعت توانگر کند مرد را	خیر کن حریص جهانگرد را ³⁸

Kanaat insanı yüceltir, ey aklı başında kişi, başı hep öne eğik durur tamahkâr olan kişi. Ey nefis! Azla yetinmesini bil, ey nefis sultanla dilenciyi bir göresin!

³⁵ Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 375-406.

³⁶ Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-i Şîrâzî*, 200-209.

³⁷ Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 481-494.

³⁸ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-i Şîrâzî*, 275-277.

Her kim ki talihine ve rızıkına şükretmez, sanki Allah'ı tanımaz, O'na ibadet etmez. Dünyayı dolaşan gözü doymaza şöyle de: "Kanaattir insanı varlıklı kulan şey"

Tövbe: *Bostân'*ın dokuzuncu bölümünün konusudur. Sa'dî'ye göre irfan, tasavvuf ve seyri sülûkun ilk mertebesi tövbe etmektir. İnsan ne kadar günahkâr olsa da ahir ömrüne kadar tövbe etme fırsatına sahiptir. İnsan hem iyilik ve hem de kötülük yapma vasfına sahip olduğundan, tövbe ile Allah'ın affına mazhar olur. Sa'dî insanın zayıf ve aciz olduğunu o yüzden imkân bulduğu ilk anda tövbe etmesi gerektiğini belirtmektedir. Tövbeyi bozmak Allah ile olan ahdi bozmakla eşdeğerdir. O yüzden insan Allah ile olan ahidini bozmamaya özen göstermelidir:³⁹

ز	یـزدان	دادار	داور	بخـواه	شب توبه تقصیر روز گناه
کرمی	که	آوردت	از	نیست هست	عجب گر بیفتی نگیردت دست
چه	خوش	گفت	درویش	کوتاه	که شب توبه کرد و سحرگه شکست
گر	او	توبه	بخشد	بماند	که پیمان ما بی ثبات است و سست ⁴⁰

Tövbe gecesinde, günah günleri için hakem ve adil olan Allah'tan özür dile Allah seni yoktan var etti. Düştüğün zaman elinden tutup kaldırmaması tuhafıktır. Günahkâr derviş ne güzel demiş, kim akşam tövbe edip sabah bozdu. "Eğer Allah bağışlarsa tövbe sağlam kalır, bizim töbemiz temelsizdir, çabuk bozular.

Rıza: *Bostân'*daki beşinci bölümün konusudur. Sa'dî de arif şairler gibi insanlara nasihatte bulunup sonsuz nimetleri bağışlayan Allah'ın rızasını, takdirini ve hoşnutluğunu kazanmalarını tembihlemektedir. Sa'dî'ye göre Allah'a âşık olan kişi sadece onun rızasını arar, mal, mülk ve dünyevi meşgaleler peşinde koşmaz, gerekirse bu yolda canını feda eder. Sa'dî insanlara rıza mertebesine ulaşmak için Allah'ın razı olduğu hususlara sıkıca sarılmalarını tavsiye etmiştir:⁴¹

رضا	و	ورع:	نیکنامان	حر	هوی و هوس: رهزن و کیسه بر
چو	رد	می‌نگردد	خندنگ	قضا	سپر نیست مرینده را جز رضا
اگر	پای	بندی	رضا	پیش	وگر یک سواری سر خویش گیر ⁴²

³⁹ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 543-564.

⁴⁰ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-yi Şîrâzî*, 323-336.

⁴¹ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 465-480.

⁴² Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 465-480.

Rıza ve takva, özgür ruhun temsilcisidir, orada heva ve heves, eşkıya ile yankesicidir. Kaza oku hiçbir zaman hedefini şaşırılmaz, kadere rızadan başka bir şey, kulu kurtarmaz. Eğer bağımlıysan bir şeye kaderine razı ol, eğer özgürsen hiç durma yoluna revan ol.

Şükür: Şükür *Bostân*’ın sekizinci bölümünde yer almaktadır. Sa‘dî’ye göre insan Allah’ın sayısız nimetleri karşısında şükretmekten acizdir. Allah’ı yaraşır bir tarzda şükretmekten uzaktır. Sa‘dî *Bostân*’da insanlara sürekli şükretmeyi tavsiye edip Allah’ın verdiği nimetleri unutup dünyevi işler, mal ve servet nedeniyle mağrur olmamalarını ikaz etmektedir. Allah’tan gelen iyilikten dolayı kişinin minnettarlığını ifade etmesi gerektiğini ve Allah’ın dili şükretmek için verdiğini beyan etmiştir. *Bostân*’da verilen nimeti inkâr etmek ve nankörlük yapmak yerine şükür ve hamd tavsiye edilmektedir.⁴³

نفس می‌نیارم زد از شکر دوست	که شکری ندانم که در خورد اوست
عطائی است هر موی از او بر تنم	چگونه به هر موی شکری کنم؟
زبان آمد از بھر شکر و سپاش	به غیبت نگرداندش حق شناس
مکن، گردن از شکر منعم مپیچ	که روز پسین سر بر آری به هیچ

*Allah’a şükretmek için kelime bulamıyorum, ona yaraşır tarzda bir şükür bilmiyorum
Vücudumdaki her kıl bana onun bir lütfudur, her bir kıl için nasıl şükredebeyim?
Allah dili hamd ve şükür için yarattı, Allah’ı bilen onu gıybet etmek için kullanmaz.
Yapma! Allah’a şükretmeyi sakın ihmal etme, kıyamette elin boş olmasın, her şeyi heba etme.*

Aşk: *Bostân*’da üçüncü bölümde yer almaktadır. Sa‘dî’nin en önemli özelliklerinden birisi aşkı meslek edinmesidir. Neredeyse bütün İranlı şairlerden daha fazla âşikane bir nazarla dünyaya bakmaktadır. Sa‘dî’nin aşkı ne Mevlânâ’nunki kadar irfani ne Hâfız’ınki kadar temsilidir. Onun aşkı gerçek hayattan bir koku taşımaktadır. Sa‘dî’ye göre aşk sabır ve direnme işidir. Bu ikisi kimde yoksa bu yola tevessül etmesin. Aşkın olduğu yerde akıldan eser aramak boş bir hevestir. Aşkın ateşten farkı yoktur, öğüt onun karşısında yel gibidir. *Bostân*’da aşk sevgiliden başka kimseyi görmemek ve candan vazgeçmektir.⁴⁵

⁴³ Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 525-542.

⁴⁴ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-i Şîrâzî*, 305-308.

⁴⁵ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 407-430.

که ای مدعی عشق کار تو نیست
 که نه صبر داری نه یاری ایست
 چه نغز آمد این نکته در سندیاد
 که در دست چوگان اسیرست گوی
 که عشق آتش است ای پسر پند، باد⁴⁶

“Ey iddialı kişi! Aşk sana uygun değil” diyordu, çünkü senin ne sabrın, ne direncin var”. Aşk kapıdan girince, akıldan eser arama artık, çünkü artık o evgenin öntünde esir topudur. Sinbadname’deki řu nükte ne kadar güzeldir! “Ey evlat! Aşk ateştir, öğütse yel.”

Tevâzu: *Bostân’*ın dördüncü bölümünde yer almaktadır. Sa‘dî’ye göre bir insan yüksek bir mertebe elde etmek ve saygıdeğer olmak istiyorsa tevazuyu meslek edinmelidir. Tevazu yükselmek için bir merdivendir. Kişi hasmına karşı bile tevazu ile mukabele etmeli; çünkü tevazu keskin kılıcı bile teskin eder. Sa‘dî bugün tevazuyu rehber edinip acı çeken kimselerin yarın mutlaka mükâfatlarını alacaklarını beyan etmektedir.⁴⁷

بلندیت باید تواضع گزین
 که آن بام را نیست سلم جز این
 تواضع کن ای دوست با خصم تند
 که نرمی کند تیغ برزنده کند
 بنازند فردا تواضع کنان
 نگون از خجالت سرگرد نان⁴⁸

Yücelmek istiyorsan tevâzuynu rehber edin, çünkü yoktur o damın bundan başka merdiveni. Hasmın kızgınsa, ey arkadaş sen tevâzulu davran, çünkü sükûnet, kesen kılıçları kör eder. Bu gün tevâzu gösterenler, yarın böbürlenecekler, avare olanlarsa yerin dibine girecekler.

Münacat: *Bostân’*ın son bölümüdür. Sa‘dî’ye göre Allah dualara cevap veren sevgi dolu biridir. Rahmeti adaleti etrafında dönmektedir, hikmet ve lütuf ile davranmaktadır. Bütün kullarına layık olanı nasip eder ve açılan hiçbir eli boş göndermez. Günahkâr ve verilen rızık ile beslenen kulların ümitten başka sermayesi yoktur. Kul her türlü endişesini bir kenara bırakıp samimiyetle Allah’a yönelip her şeyi O’ndan istemelidir.⁴⁹

خداوند گارا نظر کن به جود
 که جرم آمد از بندگان در وجود
 گناه آید از بنده خاکسار
 به امید عفو خداوندگار

⁴⁶ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-i Şîrâzî*, 230/238.

⁴⁷ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 431-464.

⁴⁸ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-i Şîrâzî*, 241/256/262.

⁴⁹ Sa‘dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa‘dî*, 565-573.

کَرَمًا بَه رِزْقِ تَو پَرورده‌ایم بَه انعام و لطف تَو خَو کرده‌ایم⁵⁰

*Bizlere kereminle nazar et yüce Allah'ım, bütün suç bizden kaynaklanır.
Günah biz kullarından gelir, affına güvenip günah işleriz,
Allah'ım! Verdiğin rızıkla beslendik, senin lütfuna, başlıklarına alışıktık.*

Terbiye: *Bostân'*ın yedinci bölümünün konusudur. *Bostân'*da terbiye üç ana başlıkta toplanmıştır: Kadınların yetiştirilmesi, çocukların yetiştirilmesi ve çok konuşmaktan sakınmak. Sa'dî'ye göre insan kemal derecesine ancak terbiye ile ulaşır. Terbiye önce nefisle mücadele ederek başlar. Kendisini ıslah etmeyen başkasını terbiye edemez. Düşünüp taşınmayanlar her türlü çabaya rağmen terbiye edilmezler. Herkes terbiye edilmeye müsait değildir.⁵¹

عنان باز پیچان نفس از حرام به مردی ز رستم گذشتند و سام
تو خود را چو کودک ادب کن به چوب به گرز گران مغز مردان مکوب
ز وحشی نیاید که مردم شود به سعی اندر او تربیت گم شود⁵²

*Nefislerinin dizginini haramdan kaçıranlar, yiğitlikte Rüstem ve Sâm'dan üstündürler.
Ağır güzü düşmanın başına vurmadan önce, sopayla kendini çocuklar gibi terbiye et.*

Yırtıcı hayvanlar asla insana dönüştürülemezler, her türlü çalışma boşa gider, terbiye edilmezler.

Yaklaşık yirmi beş dile çevrilen *Bostân*, Türkçeye ilk defa Kırşehirli Hoca Mes'ûd tarafından özetlenerek Ferheng-nâme-yi Sa'dî adıyla 1354 yılında manzum olarak çevrilmiştir. Bu eser 1073 beyitten oluşmaktadır. *Bostân*, Şem'î, Sûdî, Sürûrî ve Havâyî Mustafa Çelebî tarafından Türkçe olarak şerh edilmiştir. Bunlar içinde en beğenilenleri Havâyî ve Sûdî'nin yaptığı şerhlerdir. Sûdî'nin şerhi iki cilt halinde 1288 yılında İstanbul'da basılmıştır. Ayrıca Farsçaya tercüme edilen bu şerh 1352 yılında Tebriz'de yayınlanmıştır. *Bostân'*ın günümüzde en yaygın olan Türkçe tercümeleri; 1934 ve 1975 yıllarında İstanbul'da basılan Kilisli Rifat Bilge'nin mensur tercümesi ile 1947 Ankara ve 1973 İstanbul'da basılan Hikmet İlaydın'ın mensur tercümeledir. Ayrıca 2015 yılında İstanbul'da basılan Abdurrahman Naci Tokmak'ın manzum tercümesi de bu alanda ilk olması

⁵⁰ Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-i Şîrâzî*, 334.

⁵¹ Sa'dî-i Şîrâzî, *Külliyât-i Sa'dî*, 495-524.

⁵² Sa'dî-i Şîrâzî, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-i Şîrâzî*, 284/270.

sebebiyle önemlidir. Tokmak, bu manzum çevirisine *Bostân* yerine *Bûstân* adını koymuştur. Eğitici, öğretici ve eğlendirici özellikler taşıyan *Bostân*, Osmanlı döneminde en çok okunan birkaç Farsça eserden biridir.⁵³

SONUÇ

Bostân'daki hikâyelerin hemen hepsi öğüt verme amacı taşımaktadır. Hikâyelerde olay örgüsü bittikten sonra telkin ve nasihat başlamaktadır. Hikâyelerin bazılarında Sa'dî farklı kaynaklardan alıp elde ettiği tecrübeler ile yaşadığı olayları ilave etmiştir. *Bostân*'daki hikâyelerin çoğunda şairin kendisi hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Ancak bunların doğru olup olmadığı belli değildir. Dönemin siyasî ve sosyal durumu bazı hikâyelerde üstü kapalı da olsa ifade edilmiştir.

İyi ve kötü ahlak, siyaset, adalet, aşk, kulluk, terbiye, muhabbet ve buna benzer konular eğitici ve öğretici bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca bazı ariflerin düşüncelerine, atasözü ve deyimlere, ayet ve hadislerle, yöneticilerde bulunması gereken insaf duygusuna, latife ve nüktelere, hayvan ağzından anlatılan hikâyelere ve onlardan alınması gereken derslere de yer verilmiştir. *Bostân*'daki öğüt, konu ve hikâyeler çocukların bile kavrayabilecekleri sadelikte dille getirilmiştir. Bu kitapta geçen adalet, aşk, kanaat ve terbiye gibi mevzular *Gülistân*'da da geçmektedir. Hatta bu iki kitaptaki birkaç hikâyeye birbirinin aynısıdır. Aslında bu eserler arasında çok büyük bir fark yoktur. Bir mutasavvıf olarak bilinen Sa'dî, hayattan kopuk uzlet yerine daha çok hayatın içinde kalmış ve bu kitabında gerçek hayata dair mevzulardan bahsetmiştir. Kitapta her türlü duygudan, geliş güzel dedikodulardan, en ince aşk ve sevgi hislerinden, en taşkın heyecanlardan örnekler sunulmuştur. *Bostân*, ilmi hikmet ve kişisel ve ictimai ahlak hakkındadır. Sa'dî 655 yılında Şîrâz'a dönmüş ve ilk müstakil eseri olan *Bostân* veya *Sa'dînâme*'yi tamamlamıştır. *Bostân*'ın mukaddimesinde ifade edildiğine göre bu kitabın bölümlerinin çoğu Sa'dî, Şîrâz'a gelmeden önce yazılmıştır. Sa'dî, *Bostân*'ı bitirdikten birkaç ay sonra mensur eseri olan *Gülistân*'ı yazmaya başlamıştır. *Bostân*, Fars edebiyatındaki en sanatlı ve en şiirsel yazılan hikemî, ahlakî ve tasavvufî mesnevidir.

⁵³ Adnan Karaismailoğlu, "Bostân", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6: 307-308; Sa'dî-i Şîrâzî, *Bûstân* 18; Abdülbâki Gölpınarlı, "Bustan", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1979), 2: 823; Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostan*, 7-10.

KAYNAKÇA

Çiftçi, Hasan. *Klasik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Dâdbe, Asgar. “Bostân”. *Dâiretü’l-Maârif-i Bozorg-i İslâm*. 12: 739-45. Tahran: Merkez-i Dâiretü’l-Maârif-i Bozorg-i İslâmî, 1383.

Deşti, Alî. *Kalemrû-i Sa‘dî*. Nşr. Mehdî Mâhûzî. Tahran: İntişârât-i Zevvâr, 1390.

Dihhodâ, Alî Ekber. *Lügatnâme-i Dihhodâ*. Nşr. Muhammed Muîn ve Seyyid Ca‘fer Şehîdî. 4: 5072. Tahran: Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dihhudâ, 1377.

Gölpınarlı, Abdülbâki. “Bustan”. *İslam Ansiklopedisi*. 2: 823-24. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1979.

Hânlerî, Zehrâ. *Ferheng-i Edebiyât-i Fârsî*. Tahran: Bünyâd-ı Ferheng-i İran, 1969.

Karaismailoğlu, Adnan. “Bostân”. *DİA*. 6: 307-308. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Kazâî, Hâdî. *Zindegînâme-i Şâirân ve Nivîsendegân ez Rûdekî tâ Devletâbâdî*. Tahran: Entesârât-i Behzâd, 1386.

Kazvînî, Muhammed. *Memdûhîn-i Şeyh Sa‘dî*. Tahran: Merkez-i Sa‘dî Şinâsî. Perest, Hamîd Yezdân. *Âteş-i Pârsî*. Tahran: İntişârât-i İtlâ‘ât, 1393.

Sa‘dî- yi Şîrâzî. *Metn-i Kâmil Dîvân-i Şeyh Ecel Sa‘dî-yi Şîrâzî*. Nşr. Müzâhir Musaffâ. Tahran: Kanun-i Ma‘rifet, 1238.

Sa‘dî-i Şîrâzî-Ebû Abdullâh Müslihuddîn. *Bostan*. Çev. Hikmet İlaydın. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1950.

Sa‘dî-i Şîrâzî- Ebû Abdullâh Müslihuddîn. *Bostan*. Çev. Kilisli Rıfat Bilge. İstanbul: Zafer matbaası, 1958.

Sa‘dî-i Şîrâzî, Ebû Abdullâh Müslihuddîn. *Bûstân*. Çev. A. Naci Tokmak. İstanbul: Şule Yayınları, 2015.

Sa‘dî-yi Şîrâzî, Ebû Abdullâh Müslihuddîn. *Külliyât-i Sa‘dî*. Nşr. Muhammed Alî Fûrûgî ve Ebû’l-Kâsım Hâlet. Tahran: Müessesesi-i Matbû‘âtî-i İlmî, 1940.

Safâ, Zebîhullâh. *Târîh-i Edebiyât Der Îrân*. Tahran: İntişârât-i Firdevs, 1368.

Yâhekî, Muhammed Ca‘fer. “Bostân”. *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*. 4: 546-47. Tahran: Bünyâd-ı Dairetü’l-Maarif-i İslâmî, 1388.